

Raymond B. Cattell (1905-1998)

Katelov sistem dimenzija ličnosti

Princip reprezentativnosti – leksička hipoteza

- pridevski iskazi iz jezika kao dobra aproksimacija populacije promjenljivih
- Ipak, "... Krajnja definicija populacije ponašanja (S-R jedinica) mora počivati na nečem drugačijem nego što je tradicijom opterećena i ljudski grešna percepcija uključena u jezik..."

UZORAK PROMENLJIVIH

- polazna osnova: Olportov i Odbertov popis atributa ličnosti (oko 4500 termina iz grupe ličnih opisa);
- dodao termine koji se odnose na stanja i raspoloženja, kao i kliničke opise
- ukupno oko 5000 termina

Redukovanje uzorka promenljivih

Koraci

1. klasifikacija u sinonimske grupe: rezultat "**osnovna sfera ličnosti**": 181 termin
2. po svim varijablama "sfere" obavljeno procenjivanje određenih uzoraka ispitanika od treniranih ispitivača; na osnovu korelacija grupisanje u klastere osobina: rezultat "**kondenzovana sfera ličnosti**"

Površinske i izvorne crte

- 36 termina za "dobro određene klasterne"
- to su **površinske crte**
- faktorskom analizom procena različitih uzoraka ispitanika na ovih 36 termina dobijeno je 12 **izvornih crta**

Neke površinske crte

- Prilagodljiv - krut.
- Emocionalan - hladan (nesklon emocionalnom uzbuđivanju).
- Konvencionalan - nekonvencionalan.
- Sklon ljubomori, zavisti - nesklon ljubomori, zavisti.
- Obziran, učitiv - bezobziran, grub..
- Mlitav, umoran, spor - energičan, budan, aktivan.
- Istaknut (socijalno) - submisivan.
- Traži pažnju - ne traži pažnju.
- Hladan, rezervisan - zainteresovan za druge.

A. afekcija - saizija

- Najveći deo varijanse individualnih razlika objašnjen je A faktorom.

+
Afekcija:
topla
druželjubivost,
srdačnost i
pažljivost

-
Sajzija:
uzdržanost,
nemar za ljude
i hladnoća,
distanciranost

A – istraživanja: opšte veze

- **Porodično poreklo:** toplo porodično okruženje
- **Žene** postižu značajno više skorove
- **Klinička populacija:** niska kod pokušaja suicida, kriminalaca, paranoidnih

B. opšta inteligencija

- Odnosi se na Katelov pojam **kristalizovane inteligencije**, koja predstavlja uticaje učenja i akulturacije
- Predstavlja vrstu inteligencije koju osoba usvaja od svoje kulture, a koja se razvija čitavog života do duboko u starost

C. snaga ega

Suština: sposobnost vladanja sopstvenim impulsima i osećanjima

+
emocionalna
stabilnost,
hladnokrvnost,
realističan stav,
smirenost

-
emoc. nestabilnost,
smanjena tolerancija
na frustracije,
nemogućnost
vladanja impulsima

C – istraživanja: opšte veze

- **Porodične okolnosti:** visoko C kod najstarijeg deteta, disciplinovanje bilo pretežno objašnjavanjem
- **Klinička populacija:** Niska kod gotovo svih formi psihopatologije, kod nekih hroničnih onespoblenosti, visoka jedino kod nekih poremećaja ličnosti

E. dominacija - submisija

- obim u kome individua ima poverenje u sebe i potrebu da se suprotstavi

+
Dominacija:
isticanje sebe,
samopouzdanje,
težnja ka nezavisnosti,
suprotstavljanje

-
Submisija:
samopotcenjivanje,
potčinjavanje,
blagost

E – istraživanja: opšte veze

- **Porodica:** značajne relacije sa autoritarnom porodičnom klimom; često povišena kod najstarijeg deteta
- Polne razlike: **muškarci** postižu više skorove nego žene
- **Klinička populacija:** visoka: psihopate; niska: neurotični, alkoholičari, narkomani

F. surgencija - desurgencija

aktivitet i potreba za stimulacijom nasuprot opštoj inhibiranosti

+

Surgencija:

traganje za uzbuđenjima,
nepromišljenost,
površnost, bezbrižnost,
impulsivnost

-

Desurgencija:

uzdržanost,
obazrivost,
trezvenost,
kontrolisanost

F – istraživanja: opšte veze

- **Porodica:** veza sa ekonomskim statusom, manje bolesti, manje radnih odgovornosti
- **Kliničke veze:** visoka kod psihopata i delinkvenata, niska kod neurotičnih, alkoholičara i psihotičnih (osim maničnih)

G. super ego

- Ne samo konformiranje društvenim normama, već i istrajnost u ciljevima i idealima i samokontrola

+

osećanje dužnosti,
savesnost, postojanost,
marljivost, obzir za
moralne norme,
tačnost

-

nepostojanost,
popuštanje
sopstvenim htenjima,
indolencija i opuštenost,
neodgovornost

G – istraživanja: opšte veze

- **Porodica:** veza sa obrazovanjem roditelja i toplom porodičnom klimom
- pozitivno povezan sa školskim uspehom
- **Klinička populacija:** umereno nizak; većina dijagnostičkih grupa; veoma nizak kod psihopata, kriminalaca

H. parmija - frekcija

+
Parmija:
parasimpatička imunost
prema opasnosti;
ne uzbuđuju se lako,
spontane, neuzdržane,
preduzimljive, govorljive

-
Frekcija:
visoka reaktivnost
simpatičkog sistema;
lako se uznemire,
preosetljive, stidljive,
povlače se u sebe

H – istraživanja: opšte veze

- **Porodica:** toplina roditelja, nepostojanje striktne discipline, dom veseo ali ne miran
- **Socijalna interakcija:** neinhibirana, spontana
- **Kliničke grupe:** povišena kod psihopata i delinkvenata, snižena kod neurotičara, alkoholičara, pokušaja suicida

I. premsija - harija

- Predstavlja izraz stepena prezaštićenosti; obrazac izbegavanja realnosti

+
Premisija:
emocionalna senzitivnost, sklonost sanjarenju, idealizam, samoobmanjivanje; smisao za umetnost, istančanost

-
Harija:
neosetljivost, radoznalost, rukovode se logikom i razumom, samopouzdanje su i realistično se suočavaju sa problemima

I – istraživanja: opšte veze

- **Porodica:** labava disciplina, toplina, prezaštićenost; veza sa ekonomskim statusom
- **žene** postižu značajno više skorove

L. protenzija - alaksija

+

Protenzija:
projektovana
unutrašnja tenzija;
sumnjičavost, hostilnost;
osetljivost na kritiku,
podložnost strepnji;
nadmenost,
kritizerstvo

-

Alaksija:
opuštenost;
pomirljivost,
prihvatanje lične
nevažnosti, poverenje
u dobre namere drugih,
odsustvo takmičarskog
duha, prilagodljivost

L – istraživanja: opšte veze

- **Porodične okolnosti:** energični roditelji, skloni diskusiji i raspravi
- U detinjstvu samouvereni, osećali se superiorno, školu nisu voleli
- Socijalno nepopularni
- Nema kliničke dijagnoze sa izrazito niskom L

M. autija - praksernija

Intenzivniji unutrašnji subjektivni život u odnosu na zahteve spoljašnjeg sveta

+

Autija:
okrenutost sopstvenom
unutrašnjem svetu,
nekonvencionalnost,
zanemarivanje zahteva
sredine, detinjaste
procene i verovanja

-

Praksernija:
okrenutost spoljašnosti
i svetu zbivanja,
konvencionalnost i
uključenost u stvarnost,
praktičnost,
odsustvo mašte

M – istraživanja: opšte veze

- odbacuju grupu i odbačeni su od nje
- delikatno zdravlje u prošlosti, nedostaje im poštovanje reda i konvencionalnih normi, sklonost nezgodama
- kulturalno: latinske zemlje (Italija, Brazil, Mexico) postižu više skorove nego Britanija i Australija

N. lukavost - naivnost

+

Lukavost:
oštroumnost,
proračunatost i
neunošenje osećanja;
žele uspeh, izvršavaju
društvene obaveze,
čvrsto se pridržavaju
logike

-

Naivnost:
neizveštačenost,
prostodušnost,
prirodnost i
spontanost,
jednostavnost,
oslanjaju se na
osećanja

N – istraživanja: opšte veze

- **Porodica:** veza sa ekonomskim statusom porodice i odsustvom patologije
- **Socijalna interakcija:** u malim grupama osobe sa visokim N visoko ocenjene

O. sklonost osećanju krivice

opšte osećanje inadekvatnosti, usamljenosti i patnje

+

zabrinutost, bojažljivost,
potištenost, zbunjivost,
jak osećaj dužnosti,
senzitivnost na odgovor
društvene okoline,
skrupuloznost,
osećanje krivice

-

vedrina, prilagodljivost,
sigurnost,
ali i bezobzirnost
i neosetljivost
na odobravanje
ili neodobravanje,
nebrizljivost

O – istraživanja: opšte veze

- **porodično poreklo:** patrijarhalna struktura porodice, kažnjavanje
- **socijalna interakcija:** biraju malo prijatelja i malo su birani, lojalni prijatelji; stidljivi, malo socijalnih kontakata
- **klinička populacija:** visok O univerzalan skoro kao nisko C

Q faktori

- Q faktori predstavljaju oblast samoprocena i Katel ih naziva **faktorima duševne unutrašnjosti**, za razliku od ostalih koji se dobijaju iz procena ponašanja u životnim okolnostima, pa ih zove **faktorima spoljašnjeg ponašanja**

Q1. radikalizam - konzervativizam

+

Radikalna osoba
slobodno misli,
otvorena je za nove
ideje i fleksibilna,
liberalnih pogleda,
kritična i nezavisna;
sklona eksperimentisanju

-

Konzervativne osobe
pokazuju trpeljivost
prema nevoljama,
poštuju opšteprihvaćena
načela, teže upotrebi
ustaljenih obrazaca,
krute su i tradicionalne

Q1 – istraživanja: opšte veze

- **porodica:** konzervativni - čvrste porodične veze, kod najstarijeg ili jedinog deteta
- **radikalni:** sklonost pridruživanju progresivnim političkim partijama, odsustvo interesa za crkvu
- **socijalna interakcija:** konzervativni učestvuju u grupnoj dinamici, ali su često negativno ocenjeni

Q2: samodovoljnost - zavisnost od grupe

+
Samodovoljnost:
samostalno odlučuju
ograđujući se od tuđih
uticaja, izbegavaju
društvo, intelektualno i
emocionalno su zrele,
ne treba im tuđa pomoć

-
Zavisnost:
zavise od tuđeg mišljenja
i tuđe naklonosti,
vole da rade u grupi,
nesamostalne su
i neodlučne,
potrebna im je podrška

Q2 – istraživanja: opšte veze

- **porodica:** veza sa harmoničnim brakom roditelja; često najstarije ili jedino dete
- **detinjstvo:** povučeni, smatrani zrelima, imali malo prijatelja i to starijih
- **socijalna interakcija:** kao odrasli imaju malo socijalnih kontakata, kasno stupaju u brak

Q3: snaga self sentimenta

- jasnoća sa kojom je individua razvila self-koncept i snaga kojom ga se pridržava; idealni self i socijalna reputacija

+
procenjuju sebe kao
moralne osobe koje
ispoljavaju snagu volje,
istrajnost, savesnost,
precizno udovoljavanje
društenim zahtevima

-
odbacivanje zahteva
kulture i
društvene kontrole,
udovoljavanje sebi,
odsustvo visokih
standarda za sebe

Q3 – istraživanja: opšte veze

- **porodica:** harmonična; osobina je izražena kod jedinaca, niža kod najstarijeg deteta
- **socijalna interakcija:** u grupama aktivno učestvuju u diskusijama, zahtevaju i predlažu rešenja problema
- **kliničke grupe:** povišena kod paranoidnih pacijenata, snižena kod neurotičnih, kriminalaca i pokušaja suicida

Q4: ergička tenzija

- Uznemirenost nastala usled blokade ispoljavanja nagona (erg-osnovna jedinica motivacije)

+
napetost, iritabilnost,
promene raspoloženja,
osetljivost na kritiku,
frustriranost

-
opuštenost,
smirenost,
staloženost,
neosujećenost

Q4 – istraživanja: opšte veze

- **porodica:** istorija frustracija, kažnjavanja, nestruktuirana bihevioralna kontrola
- **socijalna interakcija:** u grupama se ne osećaju (i nisu) prihvaćeni
- **nema kliničkih grupa sa sniženim Q4**

NEKI FAKTORI DRUGOG REDA

• EKSIVA ➢ A (afekcija) ➢ F (surgencija) ➢ H (parmija) ➢ Q2(zavisnost od grupe)	• KORTERIJA (KORTIKALNA BUDNOST) ➢ A (sajzija) ➢ I (harija) ➢ M (praksernia)
• ANKSIOZNOST ➢ C (niska snaga ega) ➢ H (frekcija) ➢ L (protenzija) ➢ O (sklonost osećanju krivice) ➢ Q4 (ergička tenzija) ➢ Q3 (nizak self-sentiment)	• NEZAVISNOST ➢ E (dominacija) ➢ N (lukavost) ➢ F (surgencija) ➢ H (parmija) ➢ L (protenzija)

Faktori drugog reda u novijim istraživanjima i verzijama 16PF

• Ekstraverzija	A, F, H, N-, Q2
• Anksioznost	C-, L, O, Q4
• Oštra narav	A-, I-, M-, Q1-
• Nezavisnost	E, H, L, Q1
• Samokontrola	F-, G, M-, Q3

Dinamika ličnosti

- **stav** - klasična jedinica draž-odgovor, interesovanje na delu u datoj okolnosti; površinska dinamička crta
- **erg** - urođeni izvor reaktivnosti usmeren prema izvesnom cilju (erg straha, seksa, društvenosti, samopotvrđivanja, roditeljskog zaštitništva, borbenosti, gladi, sigurnosti, radoznalosti)
- **sentiment** - naučena dinamička dispozicije, niz stavova koje osoba stiče i koji kod nje jačaju kroz individualno iskustvo sa nekim objektom ili institucijom

Komponente motivacije

- **α (alfa)**: komponenta ida u interesovanju
- **β (beta)**: zrelo interesovanje u dodiru sa stvarnošću (najbliže egu)
- **γ (gama)**: odgovara superegu „trebalo bi da budem zainteresovan“)
- **δ (delta)**: fiziološka komponenta interesovanja
- **ϵ (epsilon)**: skrivena komponenta kompleksa, istovremeno približavanje i udaljavanje od objekta

Komponente višeg reda

- **integrisana** (β , γ)
- **neintegrisana** (α , δ , ϵ)

16 PF

- prediktivna validnost
- metrijske karakteristike? - Katelovi stavovi o pouzdanosti